

Македонска емиграција во периодот од 1878 до 1912 Големината, местото и улогата на македонската емиграција во бугарското општество

Кнежеството Бугарија и Источна Румелија

Теодосиј Гологанов

Трајко Китанчев

Димитар Ризов

Александар Радев

Андреј Љапчев

Димитар Благоев

Според К. Битоски во 1888 година во Бугарија имало 30 000 македонци, додека пак при пребројувањето на населението на Бугарија во 1893 година е констатирано дека 67 000 души биле родени во Отоманската империја. Има претпоставка дека од оваа бројка 45 - 50 000 души биле родени во Македонија. Според податоците на Васил Иванов К'нчов од вкупно 20 509 државни бугарски службеници 955 биле Македонци, од кои 150 души биле

буарски офицери Во последната деценија на 19 век во Бугарија се нашла многубројна македонска емиграција. Според еден англиски податок кој се однесува на 1901 година во кнежеството Бугарија живееле 3 580 000 души, односно 600 000 луѓе повеќе во однос на 1890 година. Прирастот се должел во голема мера на Македонците кои се населиле во Бугарија. Во Софија живееле 20 000 Македонци, во Пловдив 8 000 , Македонци имало и во другите градови низ Бугарија. Голем дел од оваа македонска емиграција биле интелектуалци и тие брзо се вклопиле во новата средина и зазеле значајни места во бугарската администрација и општество. Според Данкан Пери во средината на деведесетите години на 19 век, од Македонија во Бугарија емигрирале од 100 000 до 200 000 Словени. Голем дел од нив биле: лекари, учители, адвокати, свештеници, дипломати и новинари. Мнозина од нив станале влијателни во политиката, владата и армијата. Околу 430 (33%) од 1 289 офицери биле од Македонија, а 15 000 (43%) од 35 000 државни службеници потекнувале од македонските вилаети. Додека 1 262 (37%) од 3 412 егархиски свештеници биле од Македонија. Според овој податок во Бугарија годишно доаѓале 200 до 300 македонски студенти и поради приливот на Македонците во Бугарија:

родениот Бугарин се судира со македонецот кој се натпреварува за неговата служба

Отука произлегува дека Македонското прашање во Бугарија не било само политичко туку и економско. За местото и улогата на Македонците во Бугарија дознаваме од разговорот кој е воден помеѓу, бугарскиот трговски агент во Солун, Атанас Шопов и солунскиот валија Хасан Фехми паша во почетокот на 1904 година. Притоа се развила дискусија во која било истакнато:

(Хасан Фехми паша б.н) Дали Македонците сè уште бујуствуваат во Бугарија? (Атанас Шопов б.н) Како да не бујуствуваат паша ефенди, кога... поголемиот дел од жителите на Софија се Македонци. Голем дел од видните чиновници се Македонци. Целата македонска интелигенција од Македонија е во Бугарија. Македонската толпа е по улиците... Улогата на Македонецот во судбината на Бугарија воопшто секогаш била важна... Уште поважна играат сега. Ако работата е за оплакување, ние од Бугарија имаме повеќе право од вас да се оплакуваме од Македонците, зашто тие ни ја презедоа силата, тие ни ги зедао најдобрите места и служби, тие ни ги презедоа финансиите и градовите, тие ни ја презедоа војската и нашите министерства, тие ни ја презедоа трговијата, тие презедоа речи си, се во Бугарија... Избаветене од нив заради Бога

Дејноста на македонската емигранција во Бугарија

Голем дел од македонската емигранција започнала дејност врз македонска основа. Една

од главните цели на македонската емигранција е автономија за Македонија. По Кресненско востание и Берлинскиот конгрес во Русе се формира Македонската лига која од своја страна испратила барање до големите сили да се исполни *членот 23* од Берлинскиот конгрес. Македонската лига поради својата дејност дошла во судир со бугарската влада и неуспела да постигне некој позначајни резултати. Меѓутоа и покрај овој неуспех македонската емигранција не се откажале од своите цели и барања така што во 1888 година повторно во Русе, Коста Шахов започнал со издавање на *весникот*

Македонија

. Во првиот број на весникот било истакнато:

ние Македонците ... не смееме да си ја забораваме татковината и должнисме да работиме за подобрување на нејзината положба, бидејќи како народ ќе бидеме одговорни пред нашето поколение... задача на весникот Македонија е да се бори за духовно и културно издигање на Македонците

Покрај културните биле разгледувани и политичките прашања, односно автономија на Македонија. Овој весник престанал да излегува во 1894 година, меѓутоа треба да се истакне дека кон крајот на осумдесетите и почетокот на деведесетите години на 19 век во Бугарија се формирале неколку македонски асоцијации. Кон крајот на 1890 година македонските студенти во Софија ќе го формираат Македонското студенско друштво кое ќе егзистира до март 1891 година, меѓутоа неколку месеци подоцна од него ќе произлезе Лозарското движење. Меѓутоа во средината на 1892 година Лозарското движење и Лоза биле растурени и забранети. Во мај 1894 година се возобновува Младата македонска дружина а, кон крајот на годината се формираат две нови македонски асоцијации: *Македонски комитет* и Братскиот сојуз. Со што започнува ново поглавје во активност на македонската емиграција.

Обединување на македонската емиграција

Под влијание на Ерменските настани и со падот на владата на Стефан Стамболов во втората половина на 1894 година доаѓа до раздвижување на македонската емиграција во Бугарија. Во месеците ноември и декември 1894 година се одржале бројни митинзи на македонската емигранција. На овие митинзи била дадена подршка за Ерменците и нивното прашање, и истовремено било побарано подобрување на положбата на населението во Македонија и тоа преку спроведување на *членот 23* од Берлинскиот конгрес ^[10].

Истовремено започнал и процес за обединување на македонските друштва и асоцијации. Иницијативата потекнала од Трајко Китанчев кои со својот природен авторитет ги обединил сите во ист правец. Имено, Китанчев во својство на претседател на Братскиот Сојуз ги поканил Младата македонска дружина и

Македонскиот комитет

да се помираат и обединат. На 18.02.1895 година Трајко Китанчев испратил покана до сета македонска емиграција да испрати свои преставници на I македонски конгрес кој требало да се одржи на 18.03.1895 година во Софија. На I македонски конгрес дошло до обединување на македонската емиграција во рамките на Македонскиот комитет и за време на овој конгрес била утврдена целта на македонските друштва - автономија за Македонија. Меѓутоа треба да се истакне дека Македонскиот комитет не увидел дека неговата дејност може да биде искористена и злоупотребена од страна на бугарскиот кнез и влада, што и се случило по Мелничкото востание кое било организирано од македонската емиграција. По неуспешното востание доаѓа до внатрешни поделби и обвиненија меѓу емиграција, а тоа допринело да дојде со слабеење на самиот Македонски комитет. Во него се нашле голем број на приврзаници на бугарската идеја и агенти на бугарскиот двор и влада. Еден дел од дејците на Македонскиот комитет ќе имаат значајна улога во бугарската политика и тие ќе бидат трговски агенти, министри и премиери. Интересни се кариерите на: Тома Карајовов, Димитар Ризов, Андреј Љапчев и други. Македонската емиграција преку Македонскиот комитет ќе има големо влијание врз македонското националоослободително движење. ТМОРО од македонската емиграција ќе бара морална и материјална поддршка, меѓутоа двете организации ќе дојдаат до судир и на крај до раскинување. Треба да се истакне дека добар дел од македонската емиграција била позитивно наклонета кон идејата за создавање на самостојна македонска држава, меѓутоа еден дел од неа ќе станат ревностни спроводители на големо бугарската политика и идеја.

Македонска емиграција во периодот на војните 1912-1918

Дел од македонската емиграција преку Македонското-одринско ополчение учествува во Балканските војни на страната на Бугарија. По завршувањето на Втората балканска војна, со Букурешкиот договор од 1913 година, Пиринскиот дел на Македонија со 6.798 km² го добила Бугарија. Многу Македонци од Вардарска и Егејска Македонија емигрирале во Бугарија, која ја користела нивната положба за своите интереси да завладее со Македонија.

Македонска емиграција по Првата светска војна

Поранешните раководители на ВМРО дејствувале во Бугарија. "Серчани" (*види Јане Сандански*), истрајале во одбраната на македонските интереси. Тие, организирани во Временото претставништво на поранешната ВМРО (Ѓорче Петров, Димо Хаџи Димов, Петар Поп Арсов и др.), дејствувале со цел да ја придобијат светската јавност, истапувајќи на Париската мировна конференцијата со барање за создавање на самостојна македонска држава. Активноста на Претставништвото ги вознемирувало владејачките кругови во Бугарија кои го активирале врховизираниот Извршен комитет на македонските братства, кој истапувал пред меѓународните форуми против интересите на македонскиот народ.

Македонските братства во Бугарија биле поларизирани. Дел од нив пројавиле значајна национално-културна дејност (Кукушкото, Гевгелиското и др.).

По војната дејствувала т.н. "автономистичка" ВМРО предводена од Тодор Александров, која, иако декларативно се изјаснувала за автономија на Македонија, се ставила во служба на врховизмот и бугарскиот двор.

Прераснувајќи во терористичка организација, ВМРО му нанела голема штета на македонското национално-ослободително движење, вршејќи голем број политички убиства на видни Македонци (Јане Сандански, Ѓорче Петров, Димо Хаџи Димов, Тодор Паница и др.). Од нејзината терористичка активност се згрозувала и европската јавност. ВМРО во пиринскиот дел на Македонија прераснала во своевидна "држава во држава". Таа вршела терористички акции и во вардарскиот дел на Македонија. По убиството на Тодор Александров и доаѓањето на Ванчо Михајлов на чело на ВМРО, биле преземени бројни терористички акции и биле убиени голем број Македонци - патриоти и комунисти.

Помеѓу македонската емиграција мошне активна била легалната илинденска организација, која ги издавала гласилата "Илинден", "Пирин" и др.

Во меѓувоенниот период Македонците во Бугарија развиле интензивна национално-културна дејност. Биле издавани многубројни македонски весници ("Илинден", "Македонско знаме", "Македонски вести", "Обединист" и др.).

Од 1937 до 1940 година во Софија бил активен познатиот Македонски литературен кружок во кој членувале поетите Никола Јонков Вапцаров, Коле Неделковски, Антон Попов, Венко Марковски, Михаил Сматракалев и други. Членовите на Кружокот ги поставиле основите на современата македонска литература.

Весници и списанија на македонската емиграција во Бугарија

Македонската емиграција издавала неколку весници под името *Македонија*:

Македонија 1866-1872

Реформи

- **Македонија**

1866 - 1872, редактор Петко Славејков

- **Македонија**

1888 - 1912 во Русе и Софија, редактор Коста Шахов

- **Македонија**

1896 - 1897 во Софија, редактор Георги Недков

- **Македонија**

1902 во Русе

- **Македонија**

1919 - 1923 во Софија, редактор Георги Баждаров

- **Македонија**

1926 - 1934 во Софија, редактори Георги Кулишев, Димитар Талев

Други весници и списанија кој македонската емигранција ги издавала се:

- **Македонски глас**

излегувал од јануари до септември 1885

- **Глас македонски**

Софија 1893 - 1898 година редактор Коста Шахов

- **Революција**

издаван во 1895 година од Васил Главинов

- **Право**

излегувал во Софија 1894 - 1903 под редакција на Никола Наумов и Тома Карајовов

- **Лоза**

излегувал во Софија 1892 година под редакција на Петар Поп Арсов

- **Реформи**

излегувал во Софија 1899 - 1903 година

- **Вардар**

излегувал во Софија 1911 - 1912 година редактор Данаил Крапчев

- **Свобода или смърт**

излегувал во Софија 1924 - 1934 година

Познати македонски емигранти во Бугарија

- Александар Радев
- Александар Протогеров
- Натанаил Кучевишки
- Дедо Иљо Малешевски
- Димитар Поп-Георгиев Беровски
- Кузман Шапкарев
- Коста Шахов
- Трајко Китанчев
- Григор Куркчиев
- Крсте Златарев
- Климент Бојациев
- Димитар Благоев
- Димитар Ризов
- Борис Сарафов
- Борис Дрангов
- Тодор Александров
- Христо Матов
- Димо Хаџи Димов
- Иван Хаџи Николов
- Ѓорче Петров
- Крсте Петков Мисирков
- Андреј Љапчев
- Симеон Радев
- Љубомир Милетич
- Војдан Чернодрински
- Марко Цепенков
- Иван Снегаров
- Венко Марковски

Баба Ванѓа